

Boštjan Dvořák

Do you speak European?

Že nekaj let se vztrajno pogovarjamo o vstopanju v Evropsko skupnost in sprejemanju v zvezo Nato. Ni pomembnejših tem, in diskusije o približevanju Združeni Evropi polnijo vsa sredstva javnega obveščanja. Kadar prižgemo radio ali televizijo, se takoj zaslišijo fragmenti vedno istih stavkov in izrazov: »... držav članic zveze Nato ... prilagajanje evropskim standardom ... sprejemanje Slovenije ... da izpolnjuje vse pogoje ...« Delež poročil, namenjen tej tematiki, je ogromen in zares se lahko vprašamo, zakaj so te stvari za nas tako pomembne. Včasih se zazdi, da gre za čisto logične procese, ki jih moramo sprejeti in se z njimi ukvarjati, ker nam jih narekujejo razmere, v kakršnih živimo. Vendar dokaj hitro ugotovimo, da je problematika zelo abstraktna in prav nič povezana s konkretnimi problemi.

Zdi se, da je ves proces »sprejemanja in vstopanja v Evropo« neke vrste mednarodni ritual, ki nam – če ga seveda prav razumemo – predočja igro vlog med narodi ter njihovo sprejemanje in podoživljanje manjvrednostnih oziroma večvrednostnih kompleksov. Teh kompleksov ali vrednostnih vlog v družbi pa se moramo naučiti kot igralci za nastop v gledališču – s to razliko, da (zaenkrat) svoje prave biti pravzaprav še ne poznamo. Prav zato nam je potrebna igra – realistična uprizoritev združevanja v Evropo –, da lahko (v primerjavi z drugimi) dojamemo, kdo smo, saj se drugače ne bi prepoznali, in da to spoznanje in zavest o sebi posredujemo še drugim.

Združevanje samo in proces evropeizacije pa sta kot taka – vsaj za nas Slovence – čisto brez konkretnega pomena, ker sta le formalni in simbolični nosilec tega rituala. Včasih mislimo, da gre za gospodarske vzgibe, vendar to ni res. O tem se resda dosti govori, a gospodarstvo igra pri siljenju v Evropo le zanemarljivo vlogo, je pesek v oči, kar nam vedo

povedati celo največji ekonomski strokovnjaki. Logičen premislek nam pove, da mora biti glavni vzgib moralnega značaja. Tu pa že nastopijo problemi, kajti pri večini narodov moralnih vzgibov in razlogov za evropsko združevanje ni mogoče najti; prav zato se skoraj vsi po vrsti izgovarjamo na gospodarstvo. S tem slepimo druge narode in sebe, prav v globini pa se pravzaprav sprašujemo: »Zakaj Evropa?«

Do odgovora na to vprašanje se lahko dokopljemo samo, če najdemo v Evropi narod, ki ima moralni razlog za evropsko združevanje in je ta moralni razlog poenotil s svojo bitjo. Šele na podlagi tega naroda lahko razumemo in razvozlamo težnjo po enotnosti Evrope, ki so jo prevzeli tudi drugi narodi – čeprav je niso prav dojeli – in jo še prevzemajo, kot pri verižnem trčenju, ko prav nihče ne ve, zakaj je prvi ustavil, ali pa pri znani šali na ljubljanskem Tromostovju, ko nam eden od ljudi, ki radovedno zro v nebo, odgovori: »Ja men je kri iz nosa tekla, kva pa drugi buljo, pa ne vem.«

Ta način utemeljevanja Evrope temelji na predpostavki, da noben družbeni pojav ne nastopa kar tako (brez vzrokov) in – po drugi strani – da je človek strogo moralno bitje, vsaj v tistem širšem pomenu besede (tudi če se tega ne zaveda). Družbeni procesi imajo potemtakem lahko samo moralne vzroke. Vse drugo so samo pretveze in izgovori.

Predpostavljam, da ima prave ali primarne razloge za Evropo en sam evropski narod, drugi pa te razloge (podzavestno) imitirajo ali iščejo nove, sekundarne razloge. Kolikor bolj prepričljivi so pri tem iskanju ali predstavljanju lastnih razlogov in kolikor bolj so ti razlogi moralni (se pravi, podobni pravemu razlogu prvega naroda), toliko bolj so tudi ti narodi evropski. Narodi, ki za Evropo nimajo moralnih razlogov, ne morejo biti evropski.

Iščemo torej neznanko z razlogi, tako rekoč x. Če naj velja prva teza, da obstaja narod s konkretnim moralnim razlogom za Evropo, potem se lahko glasi druga teza, da ta narod ni slovenski. – Za nalašč govorim o narodih in ne o državah, ker sem prepričan, da izhaja energija za Evropo iz narodov (pa tudi zato, ker razlika med tema dvema pojmomoma v Zahodni Evropi ni bila nikoli jasna); zavestno tudi uporabljam nedovršnike (na primer sprejemanje, približevanje, vstopanje), ker je po mojem mnenju bistven proces in ne cilj, ki je le pretveza; v zahodnoevropskih, se pravi, zares evropskih jezikih razlika med aspektoma ne obstaja, kar pove svoje.

Slovenci za Evropo nimamo nobenih pravih, se pravi moralnih razlogov, ali pa jih imamo v tako neskončno majhni meri, da niso zaznavni. Imamo pa – prav zato – močne razloge za željo po iskanju teh razlogov in po vstopanju v Evropo – predvsem en razlog: to, da nismo Evropejci. Prav neskončna želja po vstopanju v Evropo in neizmeren trud, da bi postali Evropejci, dokazujeta, da to nikakor nismo. Kar je povsem logično. Če bi bili Evropejci, si to ne bi želeli postati. To je smisel te evropske igrice in njeno skrito sporočilo hkrati. Pravzaprav ne gre za nas, ampak za druge, ki jim s tem, ko hočemo postati Evropejci, dajemo na znanje, da to nismo in so torej oni Evropejci, torej boljši, kot smo mi (ki si želimo biti tisto, kar so oni) – to pa je seveda kompliment.

Enako velja seveda tudi za vse druge vzhodnoevropske narode, ki si – skoraj brez izjeme – žele v Evropo. V glavnem ne vedo natančno, zakaj si to želijo (in razloge, ki jih navedejo, lahko zlahka ovržemo kot zmotne in navidezne), pomembno pa je, da si to želijo. Pri vzhodnoevropskih narodih je želja po vstopu v Evropo obvezna in sama po sebi razumljiva, ker so manj vredni kot zahodni Evropejci (česar se v tajnem sporazumu zavedata obe strani), pri zahodnoevropskih narodih pa – v kolikor še niso polnopravni člani – lahko prihaja do plebiscitov, ki se navadno ponavljajo toliko časa, da so izidi končno pozitivni.

Nadaljnja analiza in preverjanje slovenske situacije pa nas privedeta do prav presenetljivega zaključka: da je namreč vstop ali sprejem Slovenije v Evropsko skupnost – proti vsem pričakovanjem – temeljno vprašanje za obstoj ali propad Evrope, kakršno poznamo. Ob Sloveniji se bo Evropa razletela kakor ladja na čereh.

A nazaj k neznanki x, ki že nestrpno čaka, da jo kdo razkrije. Igrico iskanja krivca bi se lahko igrali v nedogled in pod neznanko x poskusno vstavili vse znane narode Evrope ali imena njihovih držav. Pa ni potrebno, saj je povzročitelja mogoče najti na zelo preprost način. Ko iščemo neznanko x, iščemo narod, ki se je pripravljen odpovedati svoji identiteti in jo zamenjati z mednarodno in ki ima za to moralne razloge. To pomeni, da iščemo narod z izvirno, prepričljivo zgodovinsko krivdo. S krivdo, ki je jasno prepoznavna za pripadnike sosednjih narodov in za ta narod sam.

Puščica kaže na Nemce. Ta osrednji in največji evropski narod je zaznamovan z veliko in še svežo krivdo nad svojimi sosedi in z grozotami, ki jih je v kontekstu svojega nacionalnega

okvira povzročil v času tretjega rajha. Ta krivda je tako očitna in občutna, da je sestavni del nemške narodne zavesti in morda (vsaj podzavestno) tudi njeno jedro. Vsekakor pa je bistveno gibalo vse današnje nemške zunanje in kakršne koli politike. Kar koli kadar koli reče ali stori kateri koli nemški politik, je vse v zvezi z nemško zgodovinsko krivdo, na podlagi katere je izpeljano vse, kar zadeva nemško sedanjost. Tega nam sploh ni treba šele razkrivati, saj predstavniki nemške politike in kulture vselej sami odprto omenjajo dolžnosti Nemčije do preostalega sveta v tem pogledu. To pa še ni vse. Neizogibna nemška zgodovina prav očitno vpliva na mišljenje in vedenje vseh posameznikov tega naroda. Če analiziramo njihove izjave v zvezi s svetovno ali evropsko politiko narodov in držav, bomo odkrili, da v nekaterih točkah vsi mislijo enotno in da je to mnenje neposredno povezano z njihovo nacionalno preteklostjo. Sčasoma pridemo do zaključka, da Nemec – vsaj v nekaterih stvareh (teh pa je ogromno, morda celo večina) – sploh ne more misliti kot posameznik, ampak samo v okviru svojega nemštva, kar pomeni, v kontekstu zgodovine svojih prednikov.

Zanimivo je, da se to odraža tudi v zasebnem življenju posameznikov in pri mnogih na videz banalnih vsakdanjih stvareh, kar bi rad ponazoril na temle nekoliko ironičnem primeru: vsi Nemci imajo zelo radi kečap. Če malo pomislimo, zakaj, takoj ugotovimo, da je to povsem razumljivo, ker je bil kečap prvotno ameriški izdelek, Amerika pa je med drugo svetovno vojno premagala Nemčijo. Priljubljenost kečapa med Nemci nedvomno signalizira njihov pozitivni odnos do ameriške politike in kulture ter pristop do lastne negativne zgodovine. Kečap je torej simbol. Tu ne gre za okus. Z drugimi besedami: po letu 1945 mora vsak Nemec ljubiti kečap. Kdor ga ne, je avtomatično nacist.

Tako kot s kečapom je tudi z mnogimi drugimi stvarmi, recimo z ameriško glasbo, kulturo, z modo, načinom življenja, mišljenja, pristopom do življenjskih vrednot, jezikom, načinom izražanja itd. Da je Nemčija po vojni prva postojanka Združenih držav Amerike, je razumljivo. Druge možnosti pravzaprav ni. Po koncu vojne si vsak pravi Nemec želi postati Američan (kar po letu 90 velja tudi za prebivalce nekdanje DDR, ki do tedaj niso imeli lastne identitete, ampak jih je – v razmerju do Amerike – zastopala BRD). Od tod zaljubljenost v vse, kar je ameriško. Vedno pogostejši izbruhi neonacizma in z njim povezanega nasilja nad tujci in judovskimi pokopališči ter pretiran tradicionalizem starejših

generacij samo dokazujejo, da je večinska poza pravilna, in jo dodatno utemeljujejo, kar tudi jasno kaže, da je mogoče le eno ali drugo in se ekstrema med seboj pogojujeta.

S tem ko se Nemci amerikanizirajo, izgubljajo kontinuiteto s preteklostjo in prikrivajo odgovornost za svojo zgodovino (*historische Verantwortung*). To je podzavestni beg pred krivdo (*kollektive Schuldflucht*), ki ga s pomočjo občasnih neonacističnih izbruhov simbolično zanikajo, hkrati pa nanj opozarjajo. Ker pa lahko postaneš pravi Amerikanec samo, če živiš v Ameriki, Nemci pa večinoma živijo v Nemčiji (in se ne morejo vsi izseliti v Ameriko), je treba rešitev iskati na domačih tleh. To je povod (*Anlaß*) za nastanek Evrope. Temelj evropskega združevanja je želja Nemcev po zlivanju s svojo okolico, pri čemer blede meja med žrtvijo in krivcem (*Opfer und Täter*), Nemci pa postopoma izgubljajo svojo krivdo (*Schuldabgabe*) in jo prelagajo na druge narode (*Schuldteilung*). Pri tem jim pomaga tudi množica tujih priseljencev (*Gastarbeiter*), ki so se medtem ponemčili in s tem relativizirali nemško zgodovinsko krivdo.

Osnovni cilj Združene Evrope mora biti (kar lahko predvidimo) zabris (*Verwischung*) razlike med narodom in državo. Prevlada angleščine kot mednarodnega jezika igra pri tem bistveno vlogo in simbolizira zavezanost Nemčije do zmagovalcev. Najzanimivejše je, da tudi drugi narodi to pozo (*Einstellung*) prevzemajo kot samo po sebi razumljivo dolžnost in se pri tem vedejo vedno bolj kot Nemci. S tem nekako posnemajo nemško krivdo (*Schuldnachahmung*). To je za druge zahodnoevropske narode celo do neke mere razumljivo, ker imajo tudi sami nad seboj vsak svojo zgodovinsko krivdo, ki pa ni tako razvidna ali sveža, kot je nemška. Vsi so kdaj pa kdaj ogrožali druge narode (na primer s suženjstvom, kolonizacijo, zatiranjem, iztrebljanjem) ali pa so se spopadali med seboj (kar je gotovo prav tako pomemben dejavnik povezanosti med zahodnoevropskimi narodi). Pripadniki vseh teh narodov imajo danes polna usta tolerance in raznih internacional(istič)nih idej, kar je seveda razumljivo, a samo, če upoštevamo njihovo nacionalno preteklost. V tem pogledu se zahodnoevropski narodi (podzavestno) razumejo med seboj in z nezaupanjem zro na vzhodnoevropske, katerih krivde še niso preverjene (in priznane) in ki zato nimajo nobenih (pravih) razlogov za Evropo – ker zahodnoevropskih narodov še nikoli niso resno ogrožali. Če je že prihajalo do sporov, potem samo na njihovem ozemlju, se pravi po zaslugi zahodnih narodov (*Drang nach Osten*, Napoleon, Hitler ...).

Še najboljši partner Evrope bi bili lahko Rusi, ki v vsem posnemajo Nemce in so se celo nekoliko dotaknili njihovega ozemlja, vendar je njihova krivda kljub vsemu premajhna, da bi izzvala kaj več kot nekaj spoštljivih pogledov. Narodi pa, ki so se v vsej svoji zgodovini le branili in igrali vlogo žrtev, ne morejo postati enakopravni člani Evrope, ker nimajo razlogov, da bi se sramovali svoje narodne pripadnosti, tako kot se je zahodni, ki jim zdaj (podzavestno) očitajo njihovo »deviško«, zgodovinsko dokaj neobremenjeno narodno zavest.

SODOBNOST

revija za književnost in kulturo

Letnik XLVIII, številka 4, 2000

Izdajatelj

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2,
1512 LJUBLJANA

Naslov uredništva

SODOBNOST
Hribarjevo nabrežje 13,
1000 LJUBLJANA
Telefon 061 200 41 02

Naročila in reklamacije

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2,
1512 LJUBLJANA
Telefon 061 302 695, 080 11 08

Tisk

TISKARNA TONE TOMŠIČ d.d.

ISSN 0038-0482

Oblikovanje ovitka

Jani Bavčer, ARSENAL,
sodelavec Aleš Strajnar

Računalniški prelom
Janez Turk

Glavni urednik
EVALD FLISAR

Uredništvo

Sandra Baumgartner
Igor Bratož
Meta Kušar
Miloš Mikeln
Igor Škamperle
Milan Vincetič
France Vurnik
Ciril Zlobec

Lektorici

Alenka Kobler
Nuša Mastnak

Glavni urednik sprejema
sodelavce vsak ponedeljek
od 11. do 13. ure
v pisarni uredništva,
Hribarjevo nabrežje 13.

Sodelavce prosimo,
da prispevkom obvezno
priložijo disketo
(MS Word za Okna,
verzije 97, 95, 6.0).

Nenaročenih prispevkov
ne vračamo.

Naročnina

Cena enojne številke
v prosti prodaji je 800 SIT,
dvojne pa 1200 SIT.

Za naročnike
velja 20-odstotni
popust (7360 SIT letno,
plačljivo v dveh obrokih).

Cena za naročnike
v tujini je USD 79
ali protivrednost
v drugi valuti.

Revija izhaja
ob finančni pomoči
Ministrstva za kulturo
Republike Slovenije
in sponzorjev.

Stališča avtorjev
niso zmeraj tudi stališča
glavnega urednika
ali članov uredništva.